

Viața municipală în Dacia Romană

BHAB, X, Editura Mirton, Timișoara, 1998, 624 p.

Recenzie

Volumul cunoscutului cercetător clujean se prezintă cititorului ca o lucrare cuprinzătoare (624 de pagini de text, anexe, ilustrații, repertoriu epigrafic și rezumat în limba engleză). Subiectul abordat este o prezență mai rară în zona cercetărilor asupra epocii romane din Dacia, dominate în bună parte de tratarea aspectului militar și politic al acestei perioade. O altă constatare care se impune este că asistăm în prezent, atât prin volumul lui R. Ardevan, cât și prin alte volume apărute în anii din urmă (a se vedea de exemplu I. Piso, *Fasti provinciae Daciae I*, Bonn, 1993) la reluarea alcătuirii de sinteze fundamentale asupra unor aspecte ale istoriei întregii provincii Dacia, palier mai rar abordat în ultimii 30 de ani în istoriografia românească dedicată acestei epoci. Acest fapt este cu atât mai meritoriu, cu cât scrierea unor sinteze la acest nivel necesită nu doar o muncă asiduă și de lungă durată, dar și stăpânirea unei bibliografii moderne din alte istoriografii din fostul Imperiu Roman, indispensabilă atunci când se dorește o analiză pertinentă a realităților la nivelul unei întregi provincii, parte a acestui sistem care a fost Imperiul Roman.

Radu Ardevan, un bun epigrafist (dar și un bun numismat) excelează în cartea de față în analiza acestui gen de izvoare, fără de care nu se poate aborda o istorie a vieții acestor *civitates*, indiferent de rangul lor. O bună parte din viața unei comunități romane, în special când localitatea se ridică la nivelul de *municipium* sau *colonia*, se reflectă în inscripții. Acest lucru este bine exploatat de autor, care de altfel nu s-a mulțumit să citeze epigrafele în cauză, dar a și alcătuit un repertoriu (cât se poate de cuprinzător) al inscripțiilor utilizate, căroră li s-a redat textul în întregime, iar uneori li s-au adăugat comentarii proprii de ordin epigrafic și istoric.

Informațiile despre comunitățile din Dacia romană adunate de autor ni se par exhaustive. Capitolul I, "*Civitates și territoria*" este acela, care excelează în expunerea datelor, care se cunosc în acest domeniu. Desigur, nu s-a neglijat practic nici o modalitate de interpretare și exploatare a informațiilor, chiar și acolo unde acestea sunt extrem de fragmentare. În foarte rare cazuri putem vorbi de un oarecare "exces de interpretare", cum este în cazul discutării rangului Diernei (pp. 37-38), unde, evident, cercetările de salvare de dinaintea acoperirii Orșovei vechi de către ape nu puteau să aducă

suficiente date (în primul rând epigrafice) cu privire la acest oraș roman. În acest context, scepticismul autorului față de izvorul literar (Ulpian, *Digestae*) privind un posibil statut colonial al Diernei ni se pare oarecum excesiv, cu atât mai mult cu cât, în cazul Potaissei, enunțată și ea de același izvor cu statut de *colonia* având *ius Italicum*, același izvor literar i se acordă mai mult credit (pp. 57-58). Desigur că inversarea poziției din text, invocată de autor, între Dierna și Sarmizegetusa este foarte probabilă având în vedere întemeierea de către Traian a Sarmizegetusei ca și *colonia* și nu a Diernei, dar această observație nu exclude un posibil statut colonial ulterior al Diernei, menționat, poate, în inscripții definitiv pierdute sub ape.

Este de asemenea de admirat strădania lui R. Ardevan de a delimita teritoriile municipale ale diferitelor orașe, cercetare aflată abia la început în demersurile specialiștilor de la noi. Desigur, starea materială a unui oraș, constatată de noi mai mult epigrafic decât arheologic, depinde mult de *territorium*, dar credem că, atunci când apreciem nivelul de bogăție al municipiilor septimiene din Dacia în comparație cu orașele mai vechi, ca Apulum I sau Ulpia Traiana Sarmizegetusa, trebuie să ținem seama și de timpul mult mai scurt avut la dispoziție de cele dintâi pentru a se dezvolta.

Capitolul II, care examinează instituțiile municipale, ne aduce la zi atât cu datele concrete, cât și cu sensurile și atribuțiile acestor instituții în Imperiu în general și în Dacia romană în special. Și aici autorul constată, pe bună dreptate, că Dacia nu a fost o excepție între celelalte provincii, cu o trăsătură specifică totuși și anume lipsa oricărei prezențe a realităților preromane din Dacia în instituțiile și organizarea comunităților urbane din provincie. De asemenea, capitolul al III-lea, privitor la aristocrația municipală ne aduce în față un tablou similar celor din alte provincii, existând desigur și unele particularități ale desfășurării *cursus honorum* municipal și colonial, în sensul unei simplificări a acestuia în comparație cu alte orașe din Imperiu. Aristocrația municipală a Daciei este studiată din multiple puncte de vedere: social, onomastic, al mobilității sociale și carierei, al manifestărilor de evergetism etc. cu instrumente interpretative actuale la nivelul istoriografiei internaționale.

Capitole speciale sunt dedicate unor elemente nelipsite din nici un oraș roman, și anume augustalilor, formă de afirmare socială în principal a liberților (cap. IV) și colegiilor, acestor forme de asociere pe diverse criterii: profesional, religios-etnic etc. (cap. V) Analiza acestor aspecte este riguroasă și lămuritoare. Credem că, chiar în condițiile apariției unor date noi, acestea nu vor altera valabilitatea concluziilor istoricului clujean, bazate pe toate informațiile existente și interpretate cu ajutorul celor mai bune contribuții științifice în aceste privințe. Și aici autorul sesizează similitudinea acestor elemente din Dacia cu cele din provinciile occidentale ale Imperiului, în special din provinciile “celto-romane”.

“Dincolo de orizontul municipal” se intitulează capitolul VI, care examinează orașele Daciei romane în interacțiunea dintre ele și cu entitățile sociale, politice și de altă natură din afara structurilor municipale, instituția patronatului municipal și cea a conclavului provincial – *concilium Daciarum trium* – și a sacerdotului provincial al cultului imperial – *sacerdos arae Augusti, sacerdos provinciae* - de după reorganizarea provinciei de către Marcus Aurelius, făcând precizarea importantă că, neavând în Dacia un *flamen provinciae*, înseamnă că nu a existat un templu central al cultului imperial, ci doar o *ara Augusti*.

Corpul volumului se încheie cu capitolul de concluzii, care conturează trăsăturile de esență ale vieții urbane din Dacia romană, subliniază faptul că, deși notabilii municipali din Dacia au lăsat numeroase atestări ale activității lor specifice și numărul orașelor, care au atins rang de municipiu sau colonie este relativ ridicat față de provincii comparabile ca mărime și situare la granița de nord a imperiului, totuși elita orășenească din Dacia romană rămâne în proporție covârșitoare o elită locală, fără prezențe importante în ordinele superioare, ecestru și senatorial, la nivelul administrației Imperiului.

Volumul lui Radu Ardevan este unul de o importanță maximă pentru cercetarea aspectului civil (și civic) al societății romane din Dacia. Erudiția, rigurozitatea și instrumentele moderne de interpretare ale autorului au condus la reușita deplină a demersului științific. Chiar dacă unele aspecte ale aparatului critic - un sistem de citare puțin cam eterogen și, uneori, destul de greoi, precum și unele mici inadvertențe, cum ar fi citarea unor lucrări aflate “sub tipar” cu câțiva ani înaintea publicării acestui volum, dar care, între timp, au apărut – mai pun mici “piedici” lecturii, stilul limpede și plăcut al scrierii (fără a ceda însă nimic din rigoare), valoarea informației și a interpretării științifice fac din cartea cercetătorului clujean o lectură nu numai obligatorie, dar și agreabilă pentru oricine se dedică studiului epocii romane.

(Eduard Nemeth)